
V Súdánu pohřbívali mrtvé pod svá obydlí. Češi našli přes 400 takových hrobů

V Súdánu pohřbívali mrtvé pod svá obydlí. Češi našli přes 400 takových hrobů

Když začali čeští vědci pod vedením [Českého egyptologického ústavu FF UK](#) zkoumat súdánské břehy Nilu, netušili, že tam na ně čeká archeologický poklad. Nedaleké sídliště ukrývá podle kvalifikovaného odhadu 400 až 450 kosterních ostatků lidí, kteří zdejší oblast obývali asi 9000 let před Kristem. Jejich analýzou by vědci mohli doplnit zatím prázdná místa v jedné epoše dějin člověka.

Možná může být trochu matoucí, co dělají egyptologové v Súdánu, ale stačí se podívat na mapu a situace je hned jasnější. Súdán má s Egyptem poměrně dlouhou společnou hranici a oběma zeměmi také protéká velká řeka Nil. A právě břehy Nilu hrály klíčovou roli při objevu unikátního pohřebiště několika set osob, který se českému týmu podařil. Na začátku celého výzkumu byl postřeh profesora Miroslava Bárty z Českého egyptologického ústavu FF UK, který si při návštěvě pohoří Sabaloka a šestého nilského kataraktu v Súdánu všiml souvislých profilů sedimentů u nilských břehů, jež zatím nebyly poničeny přehradami, což dávalo badatelům možnost odebrat tu vzorky a zjistit tak záznam režimu Nilu během holocénu, tj. za posledních dvanáct tisíc let. První výprava do oblasti šestého nilského kataraktu měla čtyři členy a tvořili ji geolog Václav Cílek, sedimentoložka Lenka Lisá, technik a fotograf Pavel Lisý a Mgr. Lenka Suková jako archeolog-egyptolog. Při jejich archeologickém průzkumu této oblasti se jim povedlo asi kilometr a půl od Nilu najít pozůstatky pravěkého jezera a v jeho okolí významné pravěké lokality.

Čeští odborníci byli vůbec první, kteří v dané oblasti začali bádát, a tak se nemohli opírat o žádnou odbornou literaturu. „Vycházeli jsme proto ze snímků Google Earth, jejichž podrobným studiem jsme zjistili přítomnost určitých struktur, které naznačovaly lidské osídlení nebo lidské zásahy, a zároveň jsme procházeli krajinou a registrovali doklady keramiky a kamenné industrie nebo různých staveb,“ popisuje Mgr. Lenka Suková. Velká hustota pravěkých sídlišť si vyžádala rozšíření expedice, a tak se na podzim roku 2011 do oblasti vypravila už jedenáctičlenná skupina, v níž kromě archeologů byli i přírodovědci.

Lidé tu žili už 9 tisíc let před Kristem

První úkol, který na badatele čekal, bylo zdokumentovat rozsah osídlení. „Velkou výhodou pouštní archeologie je, že už z dálky vidíte barevně se odlišující povrchy od ostatního okolí. Tato odlišná barevnost je dána kumulací nálezů, například kamenných nástrojů, keramiky či kostí. To nám poměrně usnadnilo práci,“ vypráví Mgr. Ladislav Varadzin, Ph.D., který vedl terénní archeologický výzkum v pohoří Sabaloka. Při podrobném archeologickém průzkumu se podařilo objevit dvě jádrová sídliště z období mezolitu a neolitu, tedy z období 9000 až 3000 let před Kristem, která jsou zasazena do husté sídlištní sítě ze stejného období.

A právě v jednom z jádrových sídlišť nazývaných Sfinga se povedlo objevit ojedinělé pohřebiště. Češi prozkoumali celkem dvacet metrů čtverečních, a to až na podloží, tedy do hloubky asi jednoho metru. Zatím vyzdvihli dvacet čtyři mrtvých, kteří pocházejí právě z období mezolitu, podle kvalifikovaného odhadu by se na sídlišti mohlo nacházet 400 až 450 mrtvých. „Zatím máme jedno datum C14, ale další data budou ještě dál zadána. Dosavadní výsledky ukazují na období přibližně devátého tisíciletí před Kristem,“ říká doktor Varadzin.

Rozsah dochovaných ostatků umožnil prokázat, že pohřbívání v této době nebylo určeno jen pro výjimečné osobnosti, ale byl to zvyk, který zasahoval celou společnost. „Na pohřebišti jsou prokazatelně zastoupena různá pohlaví i různé věkové skupiny včetně nejmenších dětí,“ dokládá Ladislav Varadzin. Místa posledního odpočinku se nacházejí přímo v nitru sídlišť. V době súdánské mezolitu totiž bývalo zvykem, že se mrtví ukládali pod příbytky, kde žili. Vzájemné porušování hrobů dokládá, že v lokalitě docházelo k pohřbívání relativně dlouhou dobu, nejednalo se tedy o masové hroby vzniklé například v důsledku hromadného onemocnění obyvatel.

„U některých pohřbů je vidět náznak pietního uložení mrtvého. Například kolem jednoho těla byl vyskládaný límec z kamenů, u jiných dvou pohřbů jsme našli vyhlazené kameny, z nichž jeden byl opracovaný do tvaru menší stélky. I to hovoří proti tomu, že by šlo o hromadnější uložení většího množství zemřelých jedinců,“ dodává Lenka Suková.

Kostry nám o obyvatelích Sfingy prozradí víc

Vědci by samozřejmě rádi zjistili více informací o zemřelých. Získaný kosterní materiál je pro ně svým způsobem vědeckým pokladem, protože obsahuje řadu informací, které nám můžou prozradit něco nejenom o konkrétních jedincích, ale také o ekonomice doby a způsobech zajišťování stravy. „Doufáme, že se dozvíme, jestli lidé byli řekněme v jakémsi potravinovém stresu, nebo zda žili v podstatě v období nadbytku. Donedávna ještě i ve vědeckém prostředí existovala představa, že lidé v dávnověku strádali, a proto si vytvořili kulturu a civilizaci, aby si život ulehčili. Jenomže už předběžný pohled na kostry ukazuje pravý opak. Obyvatelé sídliště byli poměrně velkého vzrůstu, dospělí měřili

kolem 160 až 170 centimetrů. Navíc jsou robustní postavy a dobře stavění, evidentně byli dobře živeni," vyjmenovává poznatky doktor Varadzin.

Súdánská strana je k činnosti expedice velice vstřícná a památková organizace National Corporation for Antiquities and Museums umožnila vyvézt antropologický materiál formou dlouhodobé zápůjčky do České republiky. V tuto chvíli se nachází v Národním muzeu, jak rychle budou výzkumy pokračovat, závisí na množství financí, které se týmu podaří sehnat.

Čeští egyptologové by se do Súdánu rádi vypravili opět na podzim tohoto roku, aby potvrdili rozsah pohřebiště a získali další antropologický materiál pro rozsáhlejší analýzy. V další fázi výzkumu se přesunou na druhé jádrové sídliště, které je ze stejného období a může skrývat podobná překvapení. „Lidské pohřby už zde byly zachyceny, ale sondážní práce byly zatím příliš malé, abychom mohli hovořit o tom, že se tu nachází stejně rozlehlé pohřebiště. Pozornost věnujeme samozřejmě i pravěkému jezeru a aktivitám při jeho březích,“ popisuje plány další výpravy Lenka Suková.

Mgr. Lenka Suková (nar. 1977)

Vystudovala egyptologii a indologii se specializací hindština na FF UK, svou disertační práci zaměřila na skalní umění severovýchodní Afriky. V letech 2004–2006 pracovala v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur jako kurátorka sbírky pravěkého a starověkého Předního východu a Severní Afriky. Od r. 2007 pracuje v Českém egyptologickém ústavu, kde se zabývá kulturním a společenským vývojem v severovýchodní Africe v době staršího a středního holocénu. Od r. 2009 vede interdisciplinární výzkum v pohoří Sabaloka a šestého nilského kataraktu a účastní se výzkumu na druhé archeologické koncesi Českého egyptologického ústavu v Súdánu – na lokalitě Usli.

Mgr. Ladislav Varadzin, Ph.D. (nar. 1977)

Vystudoval pravěkou a raně středověkou archeologii a egyptologii na FF UK. Od r. 2002 pracuje v Archeologickém ústavu AV ČR, Praha, kde se věnuje archeologii raného středověku, zvláště otázkám sociální a ekonomické integrace raných států a problematice Vyšehradu. Jako spolupracovník Českého egyptologického ústavu FF UK vede terénní archeologický výzkum v pohoří Sabaloka (Súdán) a podílí se na výzkumu Abúsiru (Egypt).

Od roku 2012 navazuje výzkum v oblasti pohoří Sabaloka a šestého nilského kataraktu na projekt PRVOUK P14 Českého egyptologického ústavu FF UK „Archeologie mimoevropských oblastí, podprojekt Výzkum civilizace starověkého Egypta: Kulturní a politické adaptace severoafrického civilizačního okruhu v průběhu starověku (5. tis. př. Kr. – 1. tis. po Kr.)“ a tento projekt podstatným způsobem rozšiřuje jednak svým zaměřením na období, které předcházelo procesu neolitizace v 5. tis. př. Kr. a vzniku prvních státních útvarů na území Egypta a Súdánu na konci 4. a ve 3. tis. př. Kr., a jednak silným důrazem na spolupráci s přírodovědnými obory při poznávání klíčové etapy dějin nejen severovýchodní Afriky, ale celého lidstva.